

Antygona – ćwiczenia z tekstów kultury

Opracowała: Katarzyna Kanowska

Wstęp.

Proponujemy Państwu ośmioczęściowy zestaw różnych aktywności w oparciu o komiks Daniela Chmielewskiego „Antygona”. Ćwiczenia te mogą służyć zarówno podczas omawiania dramatu Sofoklesa, jak i w trakcie powtórek przedmaturalnych lub po prostu jako zabawa tekstami kultury. Wiele z nich wymaga znajomości tekstu lektury, niektóre bazują także na wiedzy z „Mitologii” Jana Parandowskiego, a więc kolejnej lektury obowiązkowej dla szkół średnich.

Jednak poziom tych ćwiczeń jest bardzo różny, więc można dopasować je do grupy, z którą Państwo pracujecie. Niekoniecznie tylko w ramach lekcji języka polskiego w szkole, ale też na zajęciach teatralnych czy innych, pobudzających kreatywność.

Można je swobodnie dobierać, zestawiać czy dzielić – nie stanowią one zwartej całości, a ich podział na części ma jedynie charakter porządkujący.

Niezależnie od wszystkiego, aktywności te skłaniają do namysłu nad tekstami i są przygotowane tak, aby dostarczyły wielu przyjemności uczestnikom i pozwoliły być może na nowo odczytać starożytny dramat.

Zestaw powstał jako część programu edukacyjnego realizowanego w ramach projektu *Classics in the Graphic Novel (CGN)*

Życzymy wielu odkryć!

Katarzyna Kanowska – autorka ćwiczeń

Magdalena Szpak – koordynatorka programu edukacyjnego w ramach projektu *CGN*

I.

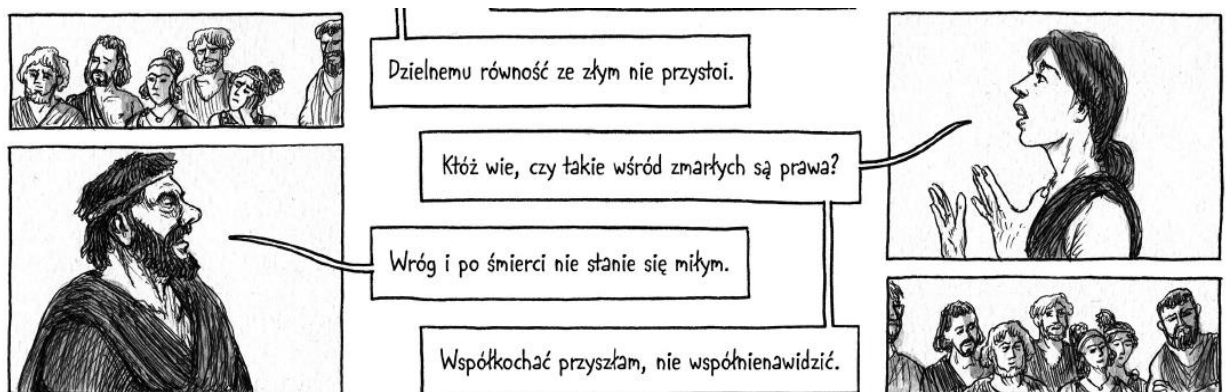
„WSPÓLKOCHAĆ PRZYSZŁAM, NIE WSPÓLNIENAWIDZIĆ”

To jedno z najczęściej cytowanych słów Antygony, które wręcz uwolniły się z dramatu Sofoklesa i zyskały nowy wymiar. Warto więc przyjrzeć się ich sensom, proponując uczniom wyjście poza lekturę i kontekst antyczny, ale stopniowo.

*Zainteresowanym uczniom, np. na poziomie rozszerzonym, można zaproponować artykuł dotyczący kwestii przekładu tych słów, który nastroił sporo problemów. Czytamy w nim, że na gruncie polskim został powszechnie przyjęty przekład Kazimierza Morawskiego: „Współkochać przyszłam, nie wspólnienawidzić”, który bez uwag wyjaśniających nieco wypacza sens słów. Warto dowiedzieć się, jak zatem powinniśmy je czytać i rozumieć.

Robert Roman Chodkowski, *Inaczej o „Antygonie” Sofoklesa*, Roczniki Humanistyczne, Tom XXXV, zeszyt 3 – 1987, dostęp [2049-Article%20Text-13017-1-10-20190629.pdf](https://www.roman.org.pl/2019/06/20190629.pdf)

Poniżej propozycja kilku ćwiczeń, które można wykonać po kolei, coraz bardziej oddalając się od kontekstu antycznego, ale można też wybrać sobie dowolną kolejność ich wykonywania.

ĆWICZENIE 1.

Przeczytajcie rozmowę Kreona i Antygony z epeisodionu II, a następnie wyjaśnijcie znaczenie słów bohaterki „Współkochać przyszłam, nie wspólnienawidzić” w kontekście tej sceny i całego dramatu. (Warto przeczytać cały epeisodion II). załącznik

Można tę rozmowę przeczytać z podziałem na role, zadbać o odpowiednie akcentowanie, intonację.

Pytania do refleksji:

- ✓ Dlaczego Antygona wypowiada te słowa?
- ✓ Czy są one odpowiedzią na słowa Kreona?
- ✓ Jak na nie reaguje Kreon?
- ✓ Czy te słowa coś zmieniają w ich rozmowie, relacji?

ĆWICZENIE 2.

A teraz zastanówcie się, co by było, gdyby te słowa włożyć w usta innej postaci z tragedii, np.

Ismeny

Kreona

Hajmona

Eurydyki

Terezjasza

- ✓ Czy to w ogóle możliwe?
- ✓ Czy sens tych słów pozostałby taki sam?
- ✓ W jaki sposób te słowa zostałyby wypowiedziane?
- ✓ Jak na te słowa zareagowałby Kreon?
- ✓ A może te słowa zostałyby wypowiedziane do kogoś innego?
- ✓ Czy wpłynęłoby to na dalszy bieg akcji?
- ✓ Czy mogłoby to coś zmienić w losach bohaterów?

ĆWICZENIE 3.

Warto sprawdzić, jak te same słowa Antygony zarezonują w ustach postaci z zupełnie innych tekstów kultury. Można zaproponować wylosowanie bohatera innej lektury, którą uczestnicy warsztatów znają, można też zaprosić uczestników, aby sami zasugerowali jakąś postać.

Zadanie to można wykonać w grupach – każda grupa losuje innego bohatera literackiego lub dostaje tego samego bohatera, dzięki czemu będzie można porównać wnioski z pracy grup.

Propozycja bohaterów literackich:

Hera z mitów greckich

Helena (*Odprawa posłów greckich*)

Lady Makbet (*Makbet*)

Aldona (*Konrad Wallenrod*)

pani Rollison (*Dziady cz. III*)

Telimena (*Pan Tadeusz*)

Balladyna (*Balladyna*)

Izabela Łęcka (*Lalka*)

Oleńka Billewiczówna (*Potop*)

Sonia Marmieladowa (*Zbrodnia i kara*)

Laura Kościeniecka (*Przedwiośnie*)

Marusia (*Inny Świat*)

Julia (*Rok 1984*).

Różne warianty polecenia:

Spośród zaproponowanych bohaterów literackich wylosujcie jedną i wyobraźcie sobie, że to ona wypowiada słowa Antygony „Współkochać przysłam, nie współnienawidzić”.

Spośród zaproponowanych bohaterek literackich wybierzcie zupełnie świadomie jedną i wyobraźcie sobie, że to ona wypowiada słowa Antygony „Współkochać przyszłam, nie współnienawidzić”.

Spośród znanych Wam, dowolnych bohaterek literackich wybierzcie jedną i wyobraźcie sobie, że to ona wypowiada słowa Antygony „Współkochać przyszłam, nie współnienawidzić”.

Zastanówcie się:

- ✓ Kto byłby najlepszym adresatem tych słów?
- ✓ W jakiej sytuacji te słowa padają?
- ✓ Jaka jest reakcja na nie?
- ✓ Czy słowa te zmieniają bieg wydarzeń?
- ✓ Czy czasy, w których żyje dana postać, mają duży wpływ na znaczenie tych słów?
- ✓ Czy sytuacja społeczna postaci ma wpływ?
- ✓ Czy sens tych słów wypowiedzianych w tak innym kontekście zmienia się w stosunku do „Antygony”, czy jest podobny do tych z dramatu Sofoklesa?

Powyższe ćwiczenie możemy uzupełniać o różne dodatkowe zadania.

Wypowiedzcie te słowa zgodnie z ustaloną intencją bohaterki, którą wylosowaliście/wybraliście, z uczuciami dominującymi w tej kwestii, zgodnie z okolicznościami, do ustalonego adresata – czy sens tych słów zmienia się w zależności od sposobu ich wypowiedzenia?

Możecie dodać do tego jakiś gest, ruch, układ ciała.

Można odgadywać, która z trzech wskazanych postaci wypowiada te słowa. Wybierzmy wtedy trzy kompletnie różne bohaterki, aby uczestnicy mogli, znając osobowości literackich kobiet, rozstrzygnąć, która z nich mogłaby wypowiedzieć kwestię Antygony w sposób, jaki zaproponowała grupa.

Posłuchajcie uważnie interpretacji głosowej słów Antygony zaproponowanej przez członków innej grupy i zdecydujcie, która z trzech bohaterek mogłaby je wypowiedzieć – np. Lady Makbet, Sonia Marmieładowa czy pani Rollison? Uzasadnijcie swój wybór.

ĆWICZENIE 4.

Kolejne ćwiczenie pozwoli sprawdzić, w jaki sposób słowa Antygony mogą funkcjonować w sytuacjach uniwersalnych.

Do tego ćwiczenia potrzebujemy zdjęć różnych osób uchwyconych w odmiennych sytuacjach. Mogą to być zarówno osoby anonimowe, jak i znane postaci. Można je wydrukować lub pokazać na ekranie.

Wylosujcie/wybierzcie jedną fotografię i wyobraźcie sobie, że osoba na niej przedstawiona wypowiada właśnie słowa Antygony „Współkochać przyszłam, nie współnienawidzić”.

Pytania do refleksji powinny być takie same jak w ćwiczeniu 3., aby móc przedyskutować, czy coś się zmieniło. Czy fakt, że o anonimowych postaciach nic nie wiemy, wpływa na sens słów z dramatu?

- ✓ **Kto byłby najlepszym adresatem tych słów?**
- ✓ **W jakiej sytuacji te słowa padają?**
- ✓ **Jaka jest reakcja na nie?**
- ✓ **Czy słowa te zmieniają bieg wydarzeń?**
- ✓ **Czy czasy, w których żyje dana postać, mają duży wpływ na znaczenie tych słów?**
- ✓ **Czy sytuacja społeczna postaci ma wpływ?**
- ✓ **Czy sens tych słów wypowiedzianych w tak innym kontekście zmienia się w stosunku do „Antygony”, czy jest podobny do tych z dramatu Sofoklesa?**

II.

Komiks to gatunek łączący rysunek z tekstem literackim, przy czym dominuje ten pierwszy. Jest to seria pojedynczych scen, przedstawiających pewne zdarzenia, które są powiązane w czasie. Charakterystyczne dla tej formy jest to, że wypowiedzi postaci umieszczone są w dymkach, podobnie jak elementy narracji a nawet odgłosy.

Poniższe zadania to propozycja ćwiczeń z komiksem „Antygona” Daniela Chmielewskiego, wykorzystującego klasyczny tekst dramatu Sofoklesa w roli głównej.

ĆWICZENIE 1.

Przeczytajcie fragment rozmowy Ismeny i Antygony z Prologu, a następnie wstawcie w dymki komiksu poszczególne kwestie bohaterek.

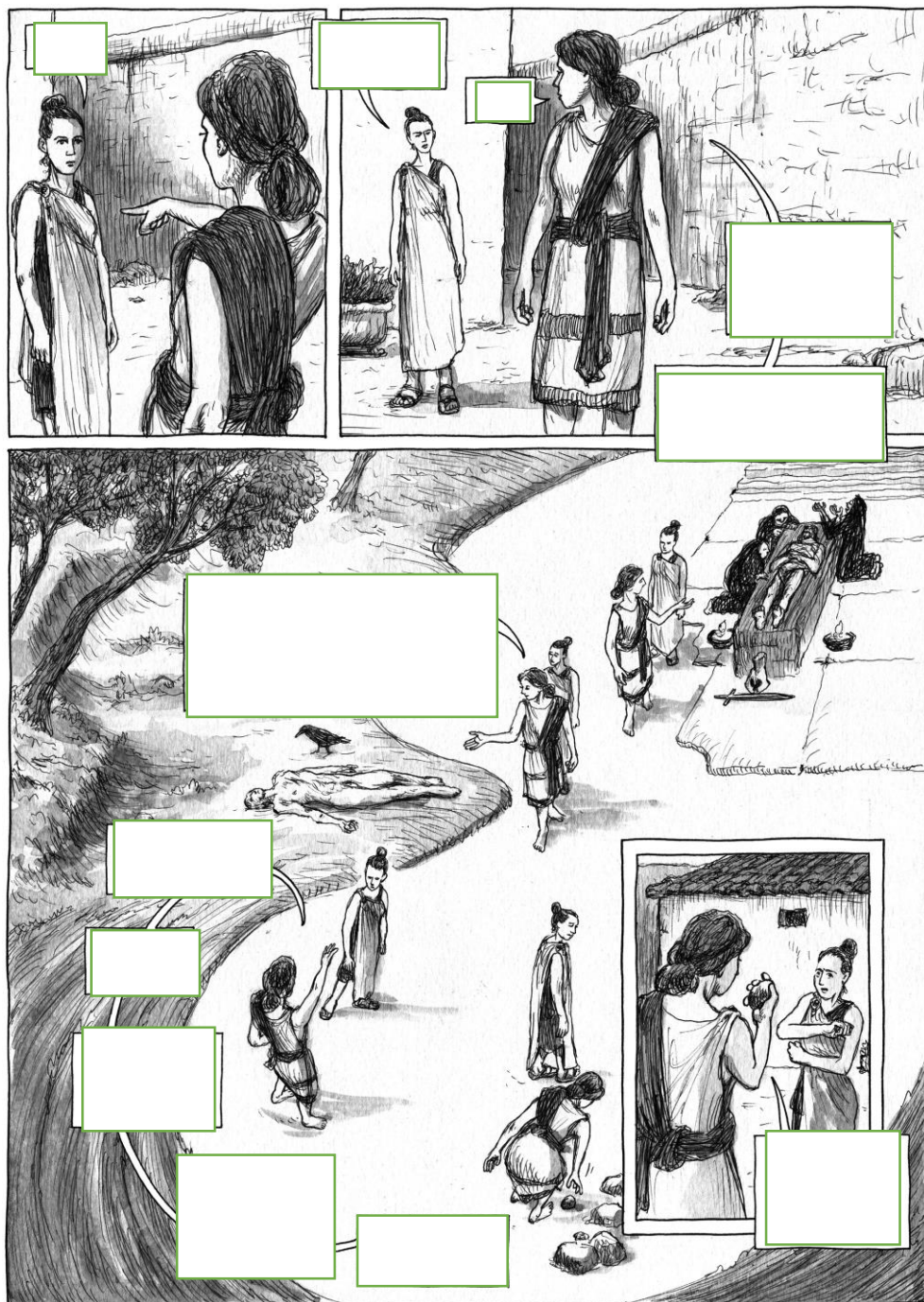
Fragment 1.

ISMENA

Cóż to? Ty jakieś ciężkie ważysz słowa.

ANTYGONA

O tak! Czyż nie wiesz, że z poległych braci
Kreon jednemu wręcz odmówił grobu?
Że Eteokła, jak czynić przystoi,
Pogrzebał w ziemi wśród umarłych rzeszy,
A zaś obwieścił, aby Polinika
Nieszczęsne zwłoki bez czci pozostały,
By nikt ich płakać, nikt grześć się nie ważył;
Mają więc leżeć bez lez i bez grobu,
Na pastwę ptakom żarłocznym i strawę.
Słysząc, że Kreon czcigodny dla ciebie,
Co mówię, dla mnie też wydał ten ukaz
I że tu przyjdzie, by tym go ogłosić,
Co go nie znają, nie na wiatr zaiste
Rzecz tę stanowiąc, lecz grożąc zarazem
Kamienowaniem ukazu przestępcom.
Tak się ma sprawa, teraz wraz ukażesz,
Czyś godną rodu, czy wyrodną córą.

Fragment 2.

ISMENA

Gdy taka dola, to cóż, o nieszczęsna,
Prując czy snując bym mogła tu przydać?

ANTYGONA

Patrz, byś wspomogła i poparła siostrę.

ISMENA

W jakimże dziele? Dokąd myśl twa mierzy?

ANTYGONA

Ze mną masz zwłoki opatrzyć braterskie.

ISMENA

Więc ty zamierzasz grzebać wbrew ukazom?

ANTYGONA

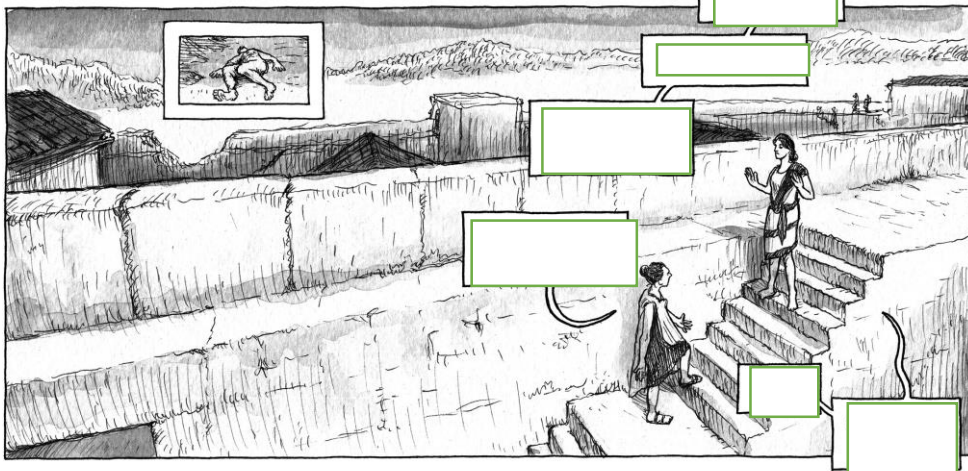
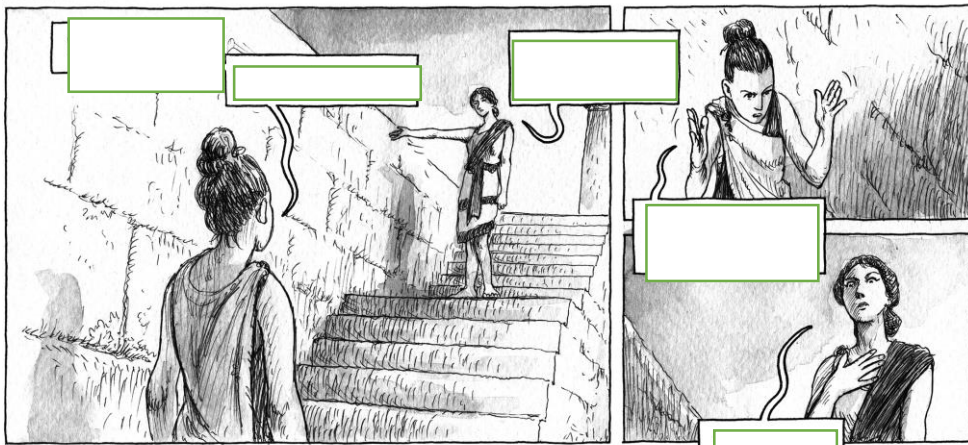
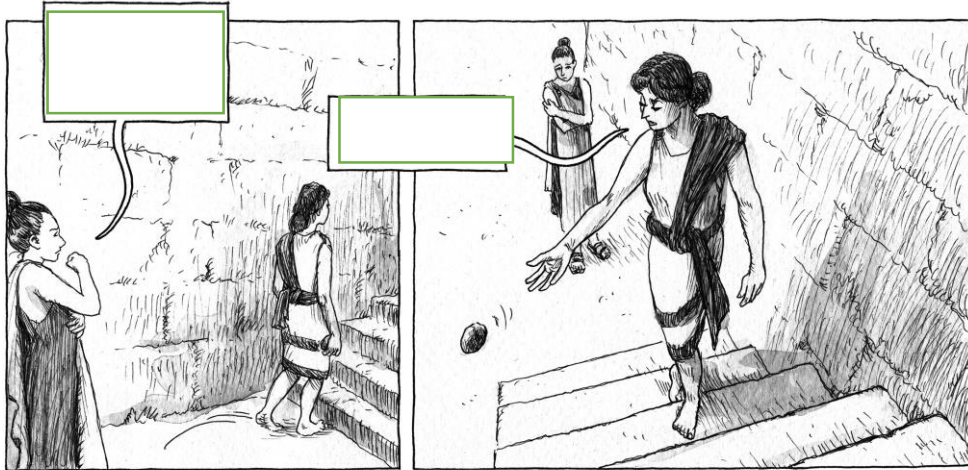
Tak! Brata mego, a dodam... i twego;
Bo wiarołomstwem nie myślę się kalać.

ISMENA

Niczym dla ciebie więc zakaz Kreona?

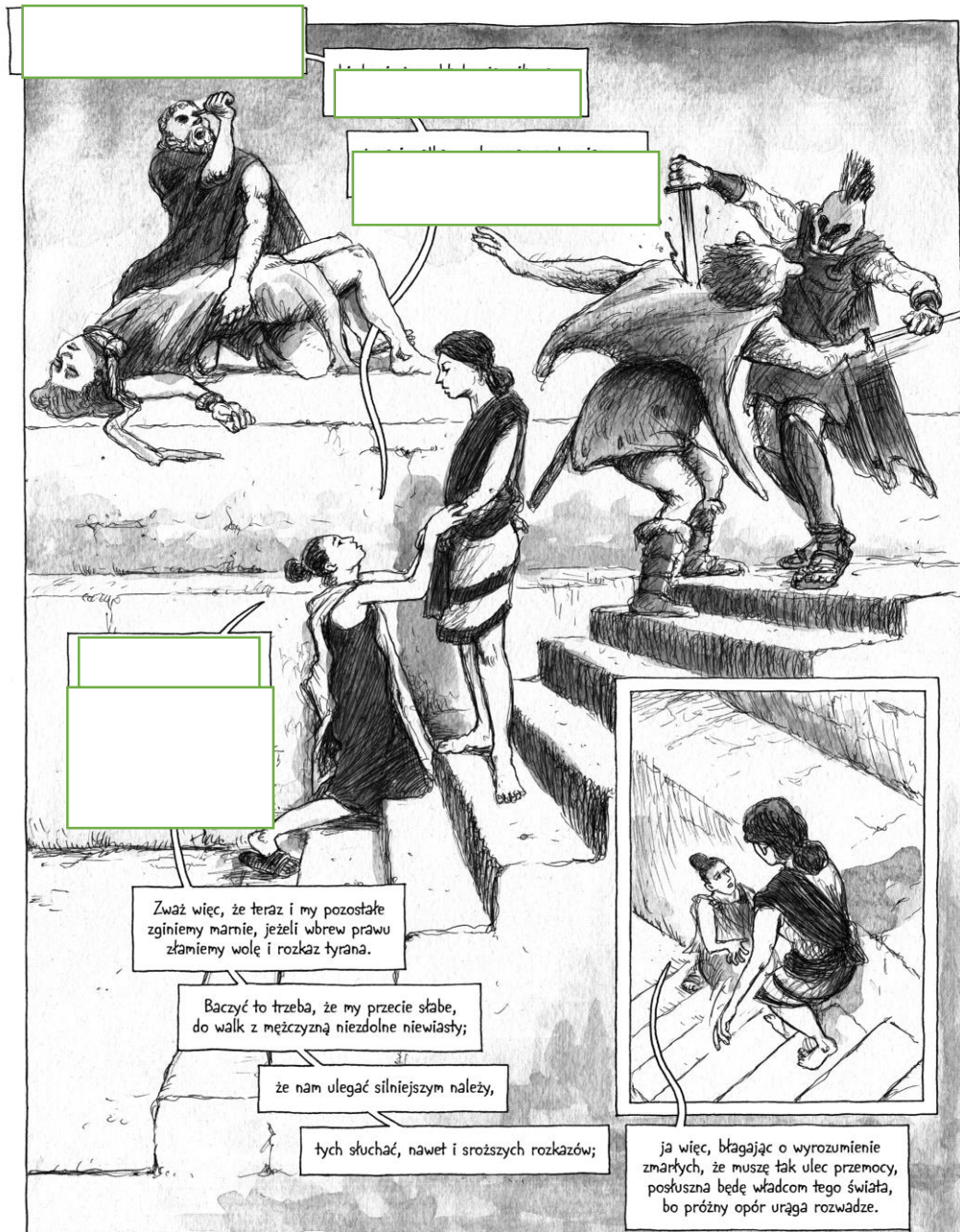
ANTYGONA

Niczym, on nie ma nad moimi prawa.

ĆWICZENIE 2.

Ismena, pragnąc powstrzymać siostrę przed czynem, którym sprzeniewierzy się zakazowi Kreona, powołuje się na historię rodziny. Przyjrzyjcie się kolejnej stronie komiksu i zdecydujcie, o jakich wydarzeniach mówi siostra Antygony – zostały one narysowane.

Przeczytajcie fragment dramatu i sprawdźcie, czy miałyście/mieliście rację.

ISMENA

Biada! O rozważ, siostró, jak nam ojciec
Zginął wśród sromu i pośród niesławy,
Kiedy się jemu błędy ujawniły,
A on się targnął na własne swe oczy;
Żona i matka — dwuznaczne to miano —
Splecionym węzłem swe życie ukróca;
Wreszcie i bracia przy jednym dnia słońcu
Godzą na siebie i morderczą ręką
Jeden drugiemu śmierć srogą zadaje.

Następnie uzupełnijcie lakoniczną wypowiedź Ismeny, nawiązując do mitu o rodzie Labdakidów.

Co to znaczy, że „ojciec/Zginął wśród sromu i pośród niesławy,/Kiedy się jemu błędy ujawniły”; Co znaczy „dwuznaczne miano” żony i matki oraz fakt, że „splecionym węzłem swe życie ukróca”?

ĆWICZENIE 3.

A teraz czas na wyciągnięcie wniosków z porównania komiksu i dramatu. W tym celu przemyślcie następujące kwestie:

- ✓ Czym przede wszystkim różni się komiks od dramatu?
- ✓ Co zawiera komiks, a czego nie ma dramat?
- ✓ Czy komiks jest w stanie zachować trzy klasyczne jedności typowe dla tragedii?
- ✓ Co musi wiedzieć, umieć autor komiksu tworzony na podstawie tekstu dramatycznego?
- ✓ Jaką zauważacie relację pomiędzy komiksem a spektaklem teatralnym?

III.

Komiks tworzony na podstawie dramatu wymaga od autora, aby zwiualizował wszystko, co zawarte jest w dialogach. Musi on też wziąć pod uwagę miejsce akcji, wygląd postaci itp. Poniższe ćwiczenia są propozycją pracy nad komiksem, czyli próbą przeniesienia treści dramatu w inną formę gatunkową.

Aby narysować komiks na podstawie dramatu, trzeba najpierw doskonale zrozumieć jego treść i sens.

Pierwsze ćwiczenie będzie wymagało od uczniów interpretacji pieśni chóru z parodosu. Na pewno znów będzie tu potrzebna znajomość mitu o rodzie Labdakidów – w razie potrzeby uczniowie mogą skorzystać z tekstu „Mitologii” Jana Parandowskiego. O bogach i bohaterach wymienionych w tej pieśni uczniowie mogą także przeczytać w różnych leksykonach i słownikach.

Jeśli uczniowska praca nad tekstem wyda się nam zbyt czasochłonna, można go podzielić na części i rozdać grupom.

Po dokładnej analizie tekstu dramatycznego rozdajemy uczniom strony komiksu Daniela Chmielewskiego oraz osobno rozsypane dymki z poleceniem dopasowania ich do konkretnych miejsc.

Można to zrobić także bez wycinania, wystarczy ponumerować dymki i wpisać cyfry w odpowiednie miejsca.

ĆWICZENIE 1.

Przeczytajcie fragment pieśni chóru z parodosu i dokonajcie jej dokładnej analizy. Możecie w tym celu skorzystać z „Mitologii” Jana Parandowskiego, leksykonów i słowników.

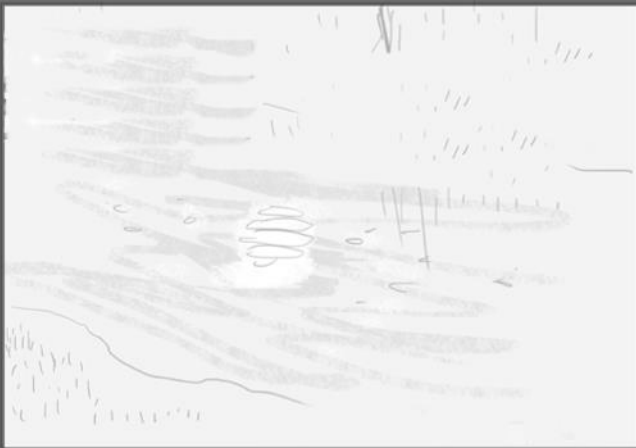
CHÓR

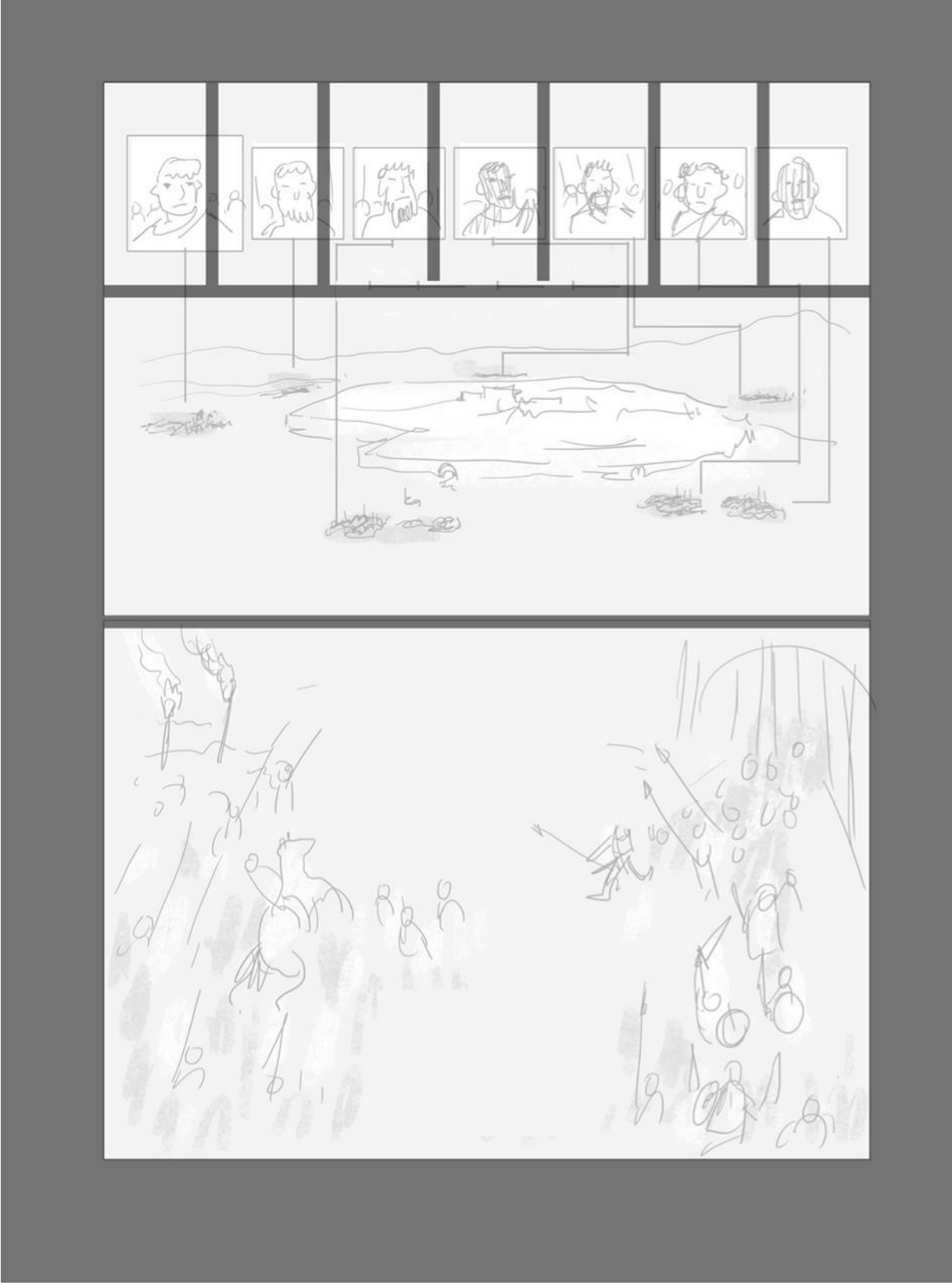
O słońca grocie, coś jasno znów Tebom
Błysnął po trudach i znoju,
Złote dnia oko, przyświecasz ty niebom
I w Dirki nurzasz się zdroju.
Witaj! Tyś sprawił, że wrogów mych krocie
W dzikim pierzchnęły odwrocie.
Bo Polinika gniewny spór
Krwawy zażęgl w ziemi bój,
Z chrzęstem zapadł, z szumem piór
Śnieżnych orłów lotny rój,
I zbroice liczne błysły,
I z szyszaków pióra trysły.
I wróg już wieńcem dzid groźnych otoczył
Siedmiu bram miasta gardziele,
Lecz pierzchl, nim w mojej krwi strugach się zboczył,
Zanim Hefajstos ognisty w popiele
Pogrążył mury, bo z tyłu nawaleń
Runął na smoka Ares z wojny szalem.
Bo Zeus nie cierpi dumnych głów,

A widząc ich wyniosły lot
I złota chrzęst, i pychę słów,
Wypuścił swój piorunny grot
I w zwycięstwa samym progu
Skarcił butę w dumnym wrogu.
A ugodzony wznak na ziemię runie
Ten, który w namiętym gniewie
Miasto pogrzebać chciał w ognia calunie
I jak wichur dął w zarzewie.
Legł on od Zeusa gromu powalony,
Innym znów Ares inne znaczą zgony.
Bo siedmiu — siedmiu strzegło wrót,
Na męża mąż wymierzył dłoń,
Dziś w stosach łśni za zwycięstw trud
Ku Zeusa czci pobitych broń.
Ale przy jednej miasta bramie
Nie błyszczy żaden chwały łup,
Gdzie brat na brata podniósł ramię,
Tam obok trupa poległ trup.

ĆWICZENIE 2.

Obejrzyjcie dokładnie kolejne kadry z komiksu Daniela Chmielewskiego, z którego zostały usunięte dymki z wszelkimi napisami. Rozpoznajcie narysowane sceny, postaci.

ĆWICZENIE 3.

Dopasujcie cytaty z rozsypanki do konkretnych miejsc komiksu. (załącznik)

Po zakończonej pracy sprawdźcie oryginał. (strony 12-14 komiksu Daniela Chmielewskiego)

ĆWICZENIE 4.

Zastanówcie się:

- ✓ **Czy to było trudne zadanie?**
- ✓ **Czy Wy ułożyliście/ułożyłyście kwestie w tych samych miejscach, co autor komiksu?**
- ✓ **Czy sam dobór rysunków jest dla Was przekonujący? Czy może w Waszym wykonaniu wyglądałby inaczej?**
- ✓ **Co się Wam szczególnie spodobało w tym fragmencie komiksu? Dlaczego?**

IV.

Kolejne strony komiksu Daniela Chmielewskiego zawierają bardzo interesującą interpretację pieśni chóru z I stasimonu „Antygony”. Warto zaproponować uczniom ich analizę, aby skłonić ich do refleksji na temat współczesnej kultury, być może wprowadzić pojęcie postmodernizmu.

ĆWICZENIE 1.

Przeczytajcie stasimon I z „Antygony” a następnie zobaczcie, jak zwizualizował go Daniel Chmielewski. Połączcie konkretne fragmenty pieśni chóru z detalami na rysunkach.

Stasimon I

CHÓR

Siła jest dziwów, lecz nad wszystkie sięga
Dziwy człowieka potęga.
Bo on prze śmiało poza sine morze,
Gdy toń się wzdyma i kłębi.
I z roku na rok swym lemieszem porze
Matkę-ziemicę do głębi.

Lotny ród ptaków i stepu zwierzęta
I dzieci fali usidla on w pęta,
Wszystko rozumem zwycięży.
Dzikiego zwierza z gór ściągnie na błonie,
Krnąbrny kark tura i grzywiaste konie
Ujarmi w swojej uprzęży.
Wynalazł mowę i myśli dał skrzydła
I życie ujął w porządku prawidła,
Od mroźnych wichrów na deszcze i gromy
Zbudował sobie schroniska i domy,
Na wszystko z radą on gotów.
Lecz choćby śmiało patrzył w wiek daleki.
Choć ma na bóle i cierpienia leki.
Śmierci nie ujdzie on grotów.

A sił potęgę, które w duszy tleją,
Popchnie on zbrodni lub cnoty kolejną;
Jeżeli prawa i bogów cześć wyzna,
To hold mu odda ojczyzna;
A będzie jej wrogiem ten, który nie z bogiem
Na cześć i prawość się ciska.
Niechajby on sromu mi nie wniósł do domu.
Nie skalął mego ogniska.
(...)

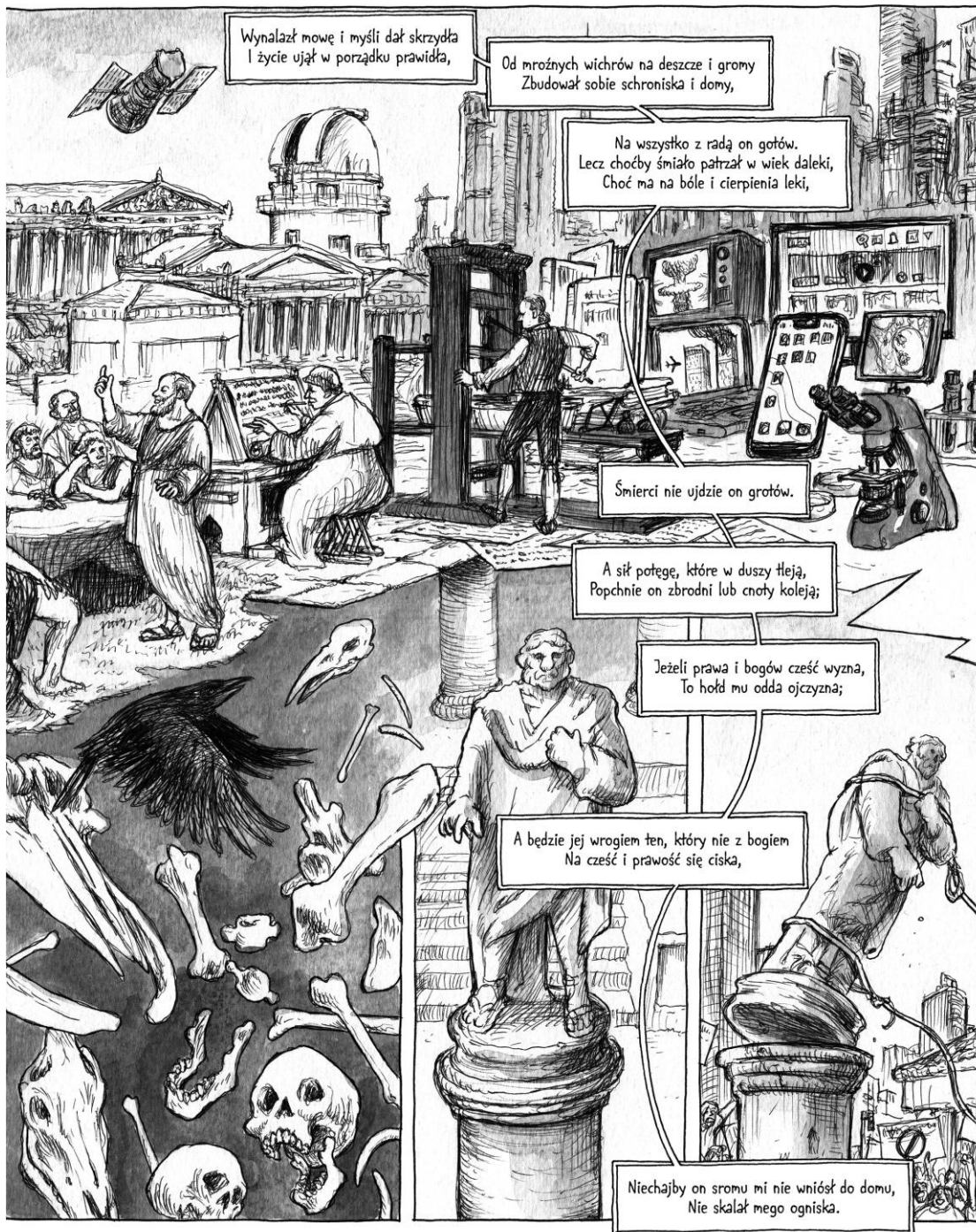
Siła jest dziwów, lecz nad wszystkie sięga
Dziwy człowieka potęga.

Bo on prze śmiało poza sine morze,
Gdy toń się wzdyma i kłębi,
I z roku na rok swym lemieszem porze
Matkę-ziemię do głębi.

Lotny ród ptaków i stepu zwierzęta
I dzieci fali usidla on w pęta,
Wszystko rozumem zwycięży.

Dzikiego zwierza z gór ściągnie na błonie,

Krnąbrny kark тура i grzywiaste konie
Ujarmi w swojej uprzęży.

ĆWICZENIE 2.

Porównajcie ze sobą te dwie formy wyrazu – tekst i obraz. Co dostrzegacie? Postarajcie się nazwać cechy rysunków.

ĆWICZENIE 3.

A teraz czas na indywidualną refleksję. Zastanów się i odpowiedz sobie na poniższe pytania, ważne, aby dokonać tego w ciszy, dać sobie czas do namysłu:

- ✓ Czy coś Cię zaskoczyło w tym fragmencie komiksu? Jeśli tak, to jak to nazwiesz?
Z czego to wynika?
- ✓ Czy takie zestawienie atrybutów według Ciebie jest interesujące?
- ✓ Co wnosi do interpretacji starożytnego tekstu wprowadzenie detali ze współczesności?
- ✓ Co sądzisz na temat wymieszania stylistyk, eklektyzmu i synkretyzmu?
- ✓ Czy podoba Ci się intertekstualność w rysunkach?
- ✓ Czy Twoim zdaniem to przeszkadza w odbiorze czy pomaga?
- ✓ Czy podobne zabiegi służą refleksji?
- ✓ Czy chętnie zetknąłbyś/zetknęłabyś się z większą ilością tego typu tekstów kultury?
- ✓ Czy w innych dziedzinach sztuki spotkałeś/spotkałaś się z podobnymi zabiegami? – w muzyce, filmie, teatrze, wideoklipie, malarstwie, rzeźbie, reklamie?

W tym momencie można uczniom przybliżyć zjawisko postmodernizmu, odwołać się np. do znanej często uczniom filmowej wersji historii Romea i Julii, czyli do filmu Baza Luhrmanna z 1996 roku.

ĆWICZENIE 4.

Jeśli macie ochotę w podobny do Daniela Chmielewskiego sposób popracować nad tekstem antycznym, to ciekawym fragmentem do tego celu jest pieśń chóru ze stasimonu IV z „Króla Edypa” Sofoklesa. Możecie wykorzystać całość, a możecie wziąć pod uwagę jakiś fragment. Dysponujcie tekstem dowolnie - odwagi i przyjemnej zabawy 😊

STASIMON IV

CHÓR

O śmiertelnych pokolenia!
Życie wasze, to cień cienia.
Bo któryż człowiek więcej tu szczęścia zażyje
Nad to, co w sennych rojeniach uwije,
Aby potem z biegiem zdarzeń
Po snu chwili runąć z marzeń.
Los ten, co ciebie, Edypie, spotyka,
Jest mi jakby głosem żywym,
Bym żadnego śmiertelnika
Nie zwał już szczęśliwym.
Twe cięciwy miotły strzały
Gdzieś daleko za granice
Zwykłych szczęść i chwały.
Wróżą zmołęś ty dziewicę,
Ostrzem zbrojną szponów.
Żeś nam stanął jako wieża

Obronna od zgonów,
Uczcił w tobie lud rycerza
I wywyższył cię ku niebom,
Byś królem był Tebom.
A dziś kogo większa moc
Kłęk i złego gnębi?
Któż w czarniejszą runął noc
Do nieszczęścia głębi?
Edypa głowo wysławiona,
Jednej starczyło przystanie
Na syna, ojca, kochanie
I jednego łona.
Jakoż cię mogły znosić do tej pory
W milczeniu ojca ugory?
Czas wszechwidny, ten odsłoni
Winy twojej brud,
Ślub nieślubny zemsta zgoni
Płodzących i plód.
O niechaj byś się Lajosa dziecię
Nigdy nie był zjawił,
Nie byłbym teraz rozpaczą, co micie
Jęki, serc krwawił.
Tyżeś to kiedyś roztworzył me oczy
I dziś ty grażysz mnie w mroczy.
Sofokles, *Król Edyp*, fragment, przeł. Kazimierz Morawski

V.

Komiks to historia obrazkowa, która zawiera w dymkach nie tylko wypowiedzi bohaterów, ale także ich myśli oraz emocje, oddawane za pomocą onomatopei.

ĆWICZENIE 1.

Episod I „Antygony” kończy się informacją, że strażnik odchodzi, a „Kreon wchodzi do pałacu”.

Zapoznajcie się z tą sceną (w zał.) i scharakteryzujcie zachowanie Kreona. Nazwijcie jego uczucia, emocje, a następnie przełóżcie je na onomatopeje, możecie też wykorzystać ekspresywizmy, ale pamiętajcie, że komiks nie lubi nadmiaru słów 😊

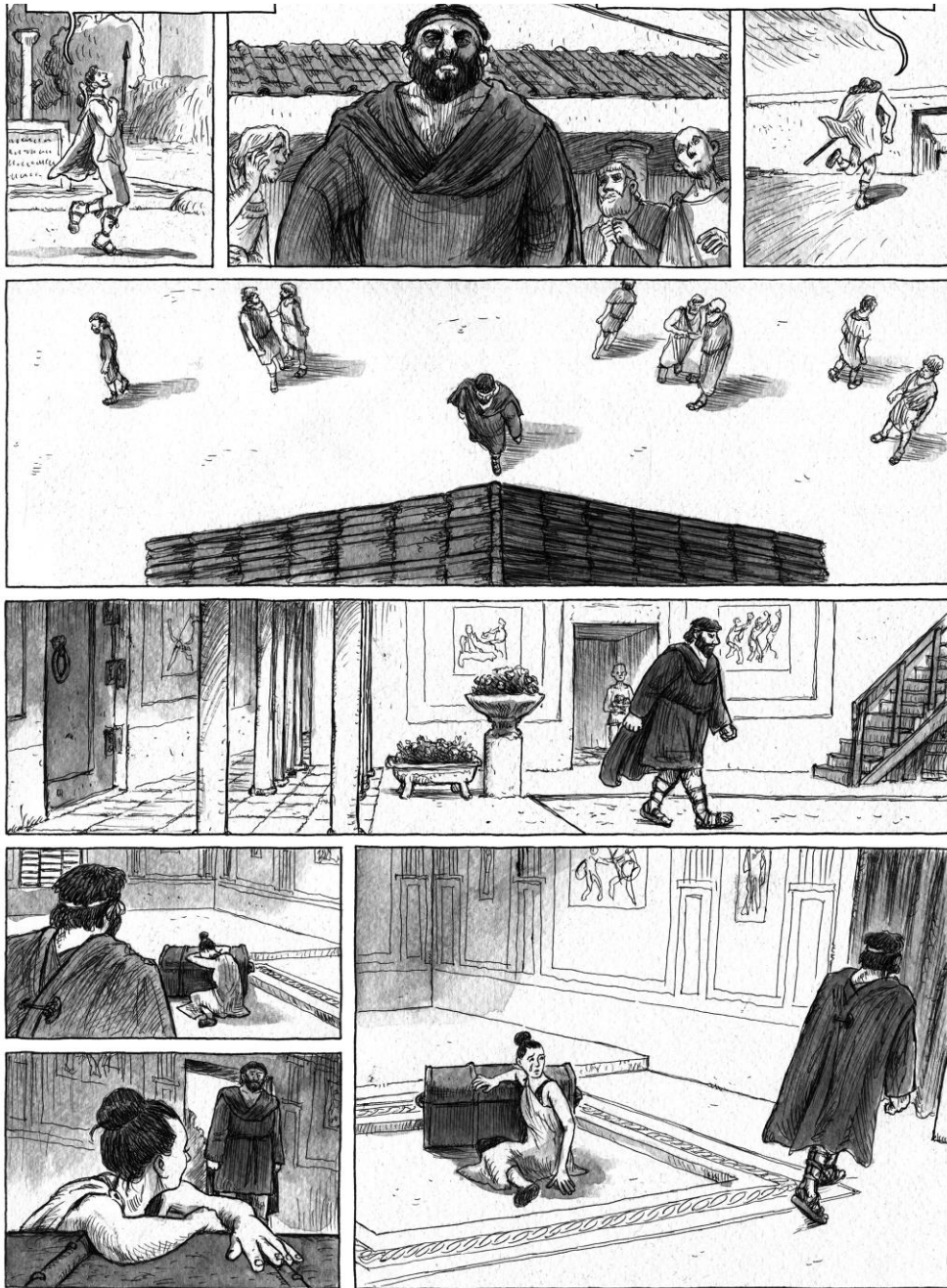
ĆWICZENIE 2.

Zobaczcie fragment komiksu ilustrujący te krótkie didaskalia. Zwróćcie uwagę, jak autor wersji rysunkowej przedstawił tę scenę.

- ✓ Co dodał?
- ✓ Dlaczego?
- ✓ Czy to było konieczne?
- ✓ W jaki sposób wpływa to na odbiór tej sceny?

ĆWICZENIE 3.

Daniel Chmielewski pozbawił tę scenę dymków. Wasze zadanie polega na tym, by je tutaj dodać. Wykorzystajcie efekty pracy nad charakterystyką Kreona i wstawcie onomatopeje oddające emocje bohatera.

VI.

Wreszcie nadszedł czas na wypróbowanie własnych sił w roli autorki/autora komiksu. To zadanie ma przynieść jak najwięcej satysfakcji, umiejętności rysowania w ogóle nie są tu konieczne, dlatego nie pozwólmy naszym uczniom na komentarze w rodzaju „ale ja nie umiem rysować”!

Zaproponujmy, aby uczniowie stworzyli scenorys (czyli scenopis obrazkowy; storyboard) – jest to seria obrazków i szkiców służąca jako materiał pomocniczy, wizualizacja ogólnej koncepcji. Wykorzystuje się go podczas pracy nad filmem czy reklamą, ale także w przygotowaniach do narysowania komiksu.

ĆWICZENIE 1

Przeczytajcie wypowiedź strażnika z epeisodionu II. Następnie zaplanujcie kolejne sekwencje zdarzeń, z których powstanie scenorys (czyli scenopis obrazkowy; storyboard). Posłuży on do stworzenia konspektu komiksu panel po panelu.

STRAŻNIK

Tak się rzecz miała: kiedyśmy tam przyszli,
Groźbami twymi srodze przepłoszeni,
Zmiotliśmy z trupa ziemię i znów nagie
I już nadpsute zostawiwszy ciało
Na bliskim wzgórzu siedliśmy, to bacząc,
By nam wiatr nie niósł wstrętnego zaduchu.
A jeden beształ drugiego słowami,
By się nie lenić i nie zaspać sprawy.
To trwało chwilę; a potem na niebie
Zabłysnął w środku ognisty krąg słońca
I grzać poczęło; aż nagle się z ziemi
Wicher poderwał i wśród strasznej trąby
Wyl po równinie, drąc liście i korę
Z drzew, i zapelnił kurzawą powietrze;
Przymknąwszy oczy, drżeliśmy od strachu.
A kiedy wreszcie ten szturm się uciszył,
Widzimy dziewczkę, która tak boleśnie
Jak ptak zawodzi, gdy znajdzie swe gniazdo
Obrane z piskląt i opustoszałe.
Tak ona, trupa dojrzawszy nagiego,
Zaczyna jęczeć i przekleństwa miotać
Na tych, co brata obnażyli ciało.
I wnet przynosi garść suchego piasku,
A potem z wiadra, co dźwiga na głowie,
Potrójnym płynem martwe skrapia zwłoki.
My wiec rzucimy się na nią i dziewczkę
Chwytamy, ona zaś nic się nie lęka.
Badamy dawne i świeże jej winy.
Ona zaś żadnej nie zaprzecza zbrodni,
Co dla mnie mile, lecz i przykre było.
Bo że z opalów sam się wydostałem,

Było mi słodkie, lecz żem w nie pograżył
Znajomych, przykre. Chociaż ostatecznie,
Skórom ja cały, resztę lekko ważę.

Przygotowując się do scenorysu, zwróćcie uwagę:

- ✓ ile osób bierze udział w kolejnych scenach
- ✓ jakie kolejne czynności wykonują te osoby
- ✓ jakie emocje im towarzyszą
- ✓ jak wygląda przestrzeń dookoła
- ✓ ile czasu mija między jedną a drugą czynnością/sekwencją
- ✓ czy scenie tej towarzyszą jakieś dźwięki
- ✓ czy dana sytuacja jest statyczna czy dynamiczna

ĆWICZENIE 2.

Gdy macie już ustalone kolejne sekwencje zdecydуйте, w jaki sposób chcecie stworzyć komiks.

Możecie go narysować – komiks może mieć uproszczoną formę graficzną, więc nie przejmujcie się brakiem zdolności plastycznych. To tylko kwestia wyobraźni 😊.

Możecie też zagrać poszczególne sceny i je sfotografować (to będzie wymagało dodatkowego zaangażowania, ale na pewno sprawi wiele satysfakcji). W tym celu podzielcie się rolami i odtwórzcie kolejne sceny jako stop-klatki. Sfotografujcie je tak, aby ze zdjęć ułożyć kolejne panele komiksu. Możecie też skorzystać z różnych programów graficznych do obróbki zdjęć.

Możecie też oczywiście skorzystać z gotowych programów do tworzenia komiksów.

Niezależnie od sposobu wykonania, zadbajcie o dymki – w których będą wypowiedzi bohaterów lub ich myśli, onomatopeje oddające emocje postaci lub wszelkie dźwięki towarzyszące danej scenie. Tempo akcji można oddać za pomocą kształtu paneli (np. seria wąskich paneli obok siebie; układ pionowy lub poziomy; rodzaj obramowania) a ruch poprzez linie wskazujące na jego kierunek, natężenie. Zdecydujcie także, czy Wasz komiks będzie czarno-biały czy też kolorowy.

ĆWICZENIE 3.

Gdy już wykonaliście swoją wersję komiksu, poddajcie ten proces refleksji:

- ✓ Czy to zadanie było łatwe, czy trudne?
- ✓ Czy tworzenie komiksu do tekstu literackiego jest prostym zadaniem?
- ✓ Jak oceniacie przenoszenie tragedii greckiej do formy komiksu?
- ✓ Co jest niezbędne do takiego zabiegu?
- ✓ Jakie kompetencje powinien mieć twórca komiksu przygotowywanego na podstawie literatury?

Można na samym końcu działań pokazać uczniom wersję Daniela Chmielewskiego – rysunki z opowieści strażnika znajdują się na stronach

VII.

Praca nad adaptacją „Antyfony” Sofoklesa to długi proces. Warto przyjrzeć się jego etapom, o których wspomina autor komiksu, Daniel Chmielewski.

„Wydrukowałem cały tekst, pociąłem go na kawałki i układałem go na kartkach, wyobrażając sobie towarzyszące ilustracje. Gdy przychodziło do głowy ciekawe rozwiązanie formalne, szkicowałem i przyklejałem wycięte teksty.

Równocześnie szkicowałem postaci i lokacje. To, jak wyobrażałem sobie daną postać - jej prezencję, charakter, sposób mówienia - pozwalało mi na lepszą pracę z tekstem”.

Popracujmy tak jak Daniel Chmielewski – autor komiksów i książek dla dzieci, scenarzysta i rysownik.

ĆWICZENIE 1.

Wydrukujcie epeisodion V i stasimon V (załącznik), następnie potnijcie je na kawałki i układajcie na kartkach. Myślcie o ilustracjach, które mogłyby im towarzyszyć. Od razu szkicujcie swoje pomysły i przyklejajcie wycięte teksty.

Można te fragmenty dramatu podzielić na mniejsze części i rozdać grupom/parom, aby pracowały na krótszym odcinku tekstu.

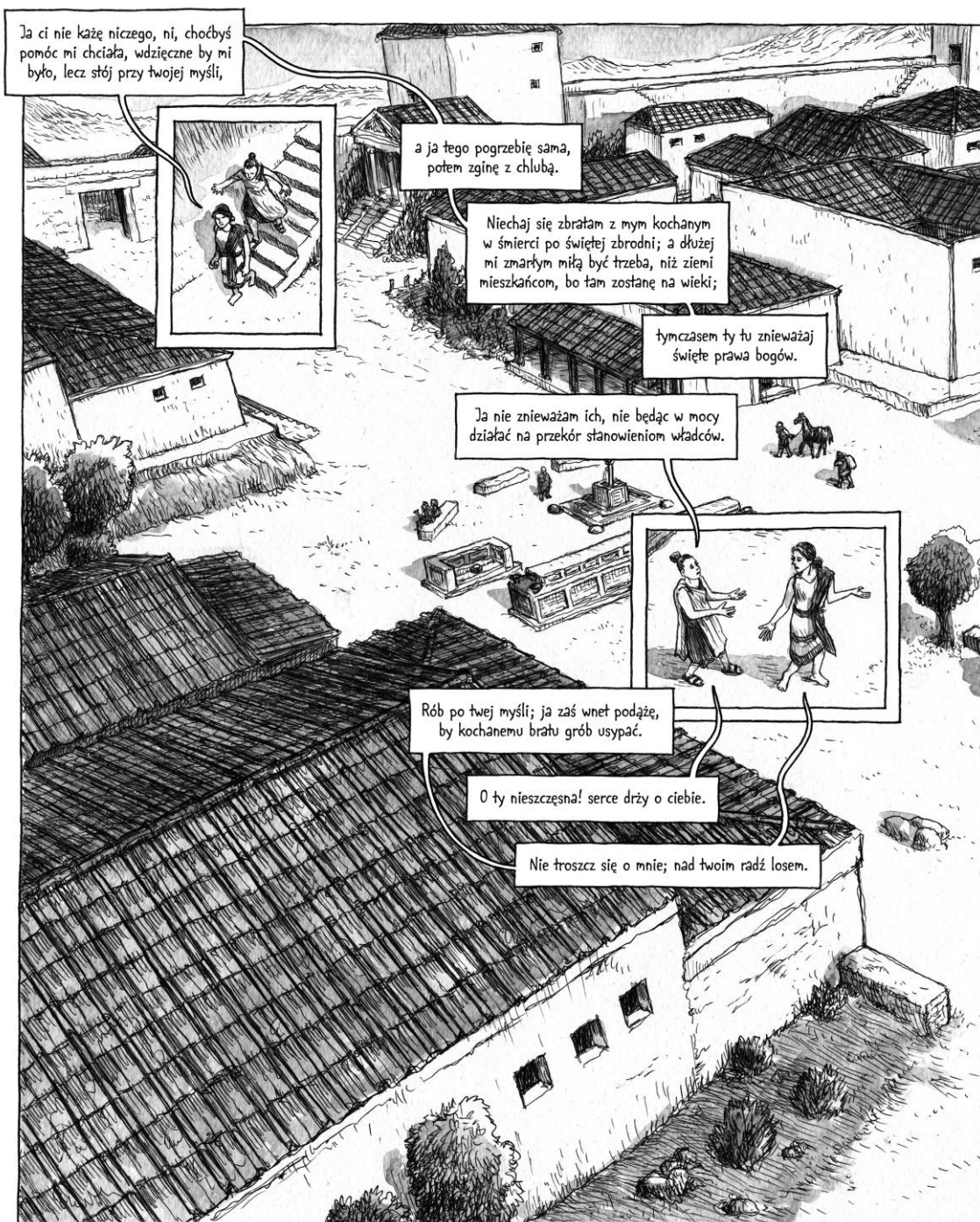
- ✓ Czy podczas takiej pracy nad tekstem dramatu dostrzegłyście/dostrzeżliście w nim coś nowego?
- ✓ Czy konieczność podzielenia tekstu na sekwencje obrazków wpłynęła na jego odczytanie, zrozumienie?
- ✓ Na którym etapie pracy myślałyście/myśleliście o miejscu akcji, wyglądzie postaci?
- ✓ Autor komiksu twierdzi, że lokacje szkicował równocześnie z postaciami. A kiedy u Was wykreowały się wizje miejsc?
- ✓ Czy podzielacie opinię Daniela Chmielewskiego, że wyobrażenie sobie danej postaci – jej prezencji, charakteru, sposobu mówienia – pozwalało na lepszą pracę z tekstem?

ĆWICZENIE 2.

„Szkicowanie lokacji (...) było potrzebne, bym wiedział, jak postaci mają się poruszać. Nie ma nic bardziej nudnego, niż statyczne ujęcia pełne gadających głów”.

Przyjrzyjcie się poniższym scenom, w których miejsce akcji zostało dokładnie narysowane, mimo iż w dramacie cały czas zachowywana jest jedność miejsca.

Zastanówcie się, w jaki sposób lokacja charakteryzuje bohaterów, jak wpływa na ich ruch, gesty, sposób mówienia.

Ja ci nie każe niczego, ni, choćbyś
pomóc mi chciała, wdzięczne by mi
było, lecz stój przy twojej myśli,

a ja tego pogrzebie sama,
potem zginę z chlubą.

Niechaj się zbrałam z mým kochanym
w śmierci po świętej zbrodni; a dłużej
mi zmarłym miłą być trzeba, niż ziemi
mieszkańcom, bo tam zostanę na wieki;

tymczasem ty tu znieważaj
święte prawa bogów.

Ja nie znieważam ich, nie będąc w mocy
działać na przekór stanowieniom władców.

Rób po twej myśli; ja zaś wnet podążę,
by kochanemu bratu grób usypać.

O ty nieszczęsna! serce drży o ciebie.

Nie troszcz się o mnie; nad twoim radź losem.

Lecz wiedz, że często zamysły
zbyt harde spadają nisko, że
często się widzi, jako żelazo
najtwardsze wśród ognia gnie
się i mimo swej twardości pęka;

wiem też, że drobne wędzidło
rumaki dzikie poskramia. Bo
tym nieprzystojna wyniosłość,
którzy u innych w niewoli.

Dziewka ta jedną splamiła się winą
rozkazy dane obchodząc i łamiąc,

teraz przed drugim nie
sroma się gwałtem, z czynu
się chępi i nadto urąga.

Lecz nie ja mężem,
lecz ona by była,

VIII.

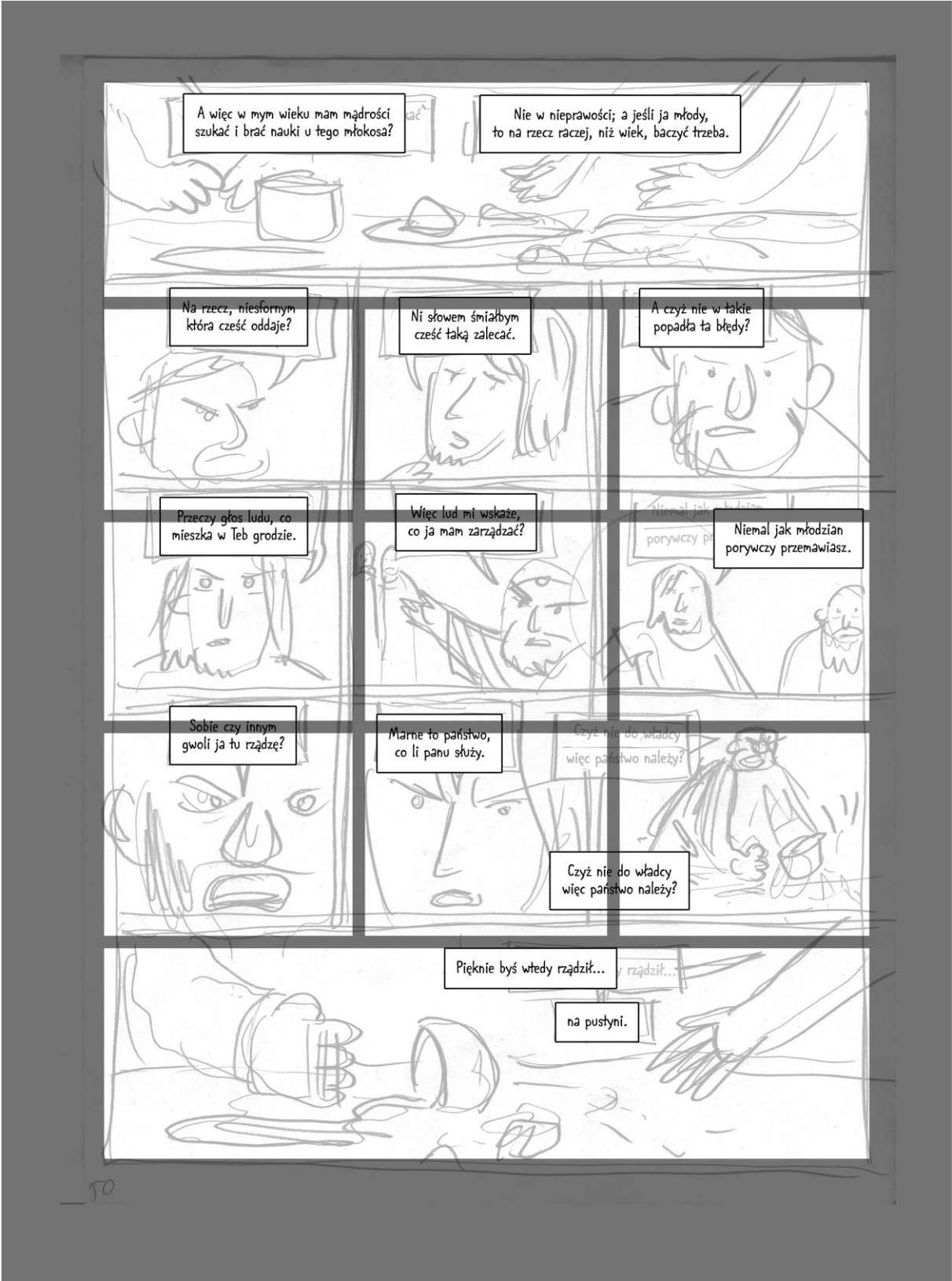
Próbowaliśmy do tej pory tak jak Daniel Chmielewski przełożyć tekst dramatu Sofoklesa na obrazek z komiksu. Teraz spróbujemy odwrotnego działania - z komiksu zrobimy tekst literacki. Ale nie będzie to dramat, jak u Sofoklesa, tylko stworzymy tekst należący do innego rodzaju literackiego, czyli epiki. Potraktujcie komiks jako fragment opowiadania lub powieści i zapiszcie go w takiej formie - z dialogami i narracją.

ĆWICZENIE 1

Przeczytajcie i obejrzyjcie strony komiksu, na których przedstawiona została rozmowa Kreona z Hajmonem z epeisodionu III, poprzedzona radą chóru w stosunku do obu bohaterów.

Śledząc kolejne dialogi, zapiszcie je jako fragment epiki, a więc dodajcie elementy narracji. W tym celu musicie rozstrzygnąć, jakie emocje towarzyszą wypowiedziom bohaterów, co się dzieje dookoła itp.

70

51

Zginie — to śmiercią sprowadzi zgon inny.

A więc już groźbą śmiesz we mnie ty godzić?

Cóż warta groźba, gdzie puste zamysły?

Wnet pożałujesz twych nauk, młokosie!

Nie byłbyś ojcem, rzekłbym,

Nie byłbyś ojcem, rzekłbym, żeś niemądry.

Niewiast służalcze, przestań,

Niewiast służalcze, przestań, się uprzykrzać!

Chcesz więc ty mówić, a drugich nie słuchać?

Doprawdy? Ale, na Olimp, wiedz o tym, że cię twe drwiny o zgubę przyprawią.

Wiedźcie tu dziewczę;

niechajże wyrodna w oczach kochanka tu ginie natychmiast.

52

ĆWICZENIE 2.

Zastanówcie się teraz:

- ✓ Jaka jest różnica między dramatem a epiką?
- ✓ Jakie miejsce pomiędzy tymi rodzajami literackimi zajmuje komiks?
- ✓ Komiks tworzy narrację za pomocą kadrów z rysunkami – co myślicie o takiej jej formie? Jest łatwiejsza czy trudniejsza w odbiorze?
- ✓ Czy widzicie jakieś szczególne plusy formy komiksowej?
- ✓ Czy widzicie jakieś minusy formy komiksowej?

ĆWICZENIE 3.

Spójrzcie na zbiór kadrów przedstawiających fragment epeisodionu IV, w którym Antygona kroczy „w smutne śmierci cienie”, czyli schodzi do groty, w której ma zostać zamurowana. Wspomina ona swoich rodziców, a kolejne sekwencje graficznie przedstawiają upływ czasu.

Rozstrzygnijcie, o jakich wydarzeniach z przeszłości rodziny mówi Antygona – co po kolei zostało narysowane?

Zastanówcie się:

- ✓ Czy taka sekwencja wydarzeń w sposób czytelny przedstawia upływ czasu?
- ✓ Która forma prezentowania przebiegu czasu jest dla Was ciekawsza, a która bardziej dokładna, a może bardziej adekwatna do akcji – w epice czy w komiksie?
- ✓ Jaką rolę pełni narrator?

- ✓ Co go zastępuje w komiksie?
- ✓ Czy Twoim zadaniem w komiksie jest wystarczająca ilość narracji?